
XS140

Základy psychologie

JARNÍ SEMESTR 2021

Literatura – vývojová psychologie

Učebnice

- **Thorová, K. (2015): Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt. Praha: Portál.**
- Vágnerová, M. (2000): Vývojová psychologie. Dětství, dospělost a stáří. Praha: Portál.
- Vágnerová, M. (2012): Vývojová psychologie – dětství a dospívání. Praha: Karolinum.
- Langmeier, J., Krejčířová, D. (2006): Vývojová psychologie. Praha: Grada.

...a další (monografie)

- Matějček, Z., Langmeier, J. (1986): Počátky našeho duševního života. Praha: Panorama.
- Macek, P. (1999, 2003): Adolescence: Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících. Praha: Portál. (...atd.)

Předmět vývojové psychologie

Vývojová psychologie

je zaměřena na zkoumání souvislostí a pravidel vývojových změn i jejich dynamiky v jednotlivých oblastech psychiky i celku osobnosti

Změny

- typy změn (viz Interaktivní osnova)
- nárůst, úbytek i změna (vše je vývoj!)
- vznik, rozvoj a proměny psychických procesů i vlastností

- kvantitativní i kvalitativní
- plynulé i prostřednictvím skoků

Cíle a oblasti vývojové psychologie

Popis a charakteristika změn typických pro určité období

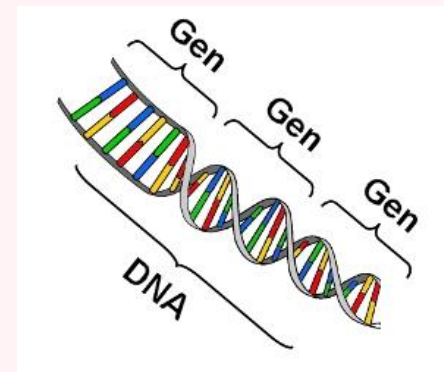
Odvození zákonitostí vývoje psychických vlastností a funkcí a jejich souvislostí

Cílem vytvoření jednotné (*prakticky aplikovatelné!*) teorie; v současnosti uznávané teorie jsou zaměřeny spíše na určitou oblast nebo vývojové období

Sledované oblasti:

- biosociální vývoj – tělesný vývoj a jeho podmínky
- kognitivní vývoj – všechny poznávací procesy (zpracování informací, myšlení, rozhodování, učení)
- psychosociální vývoj – způsoby prožívání osobnostních a sociálních charakteristik, rolí, vztahů a sociálních pozic

Činitelé vývoje

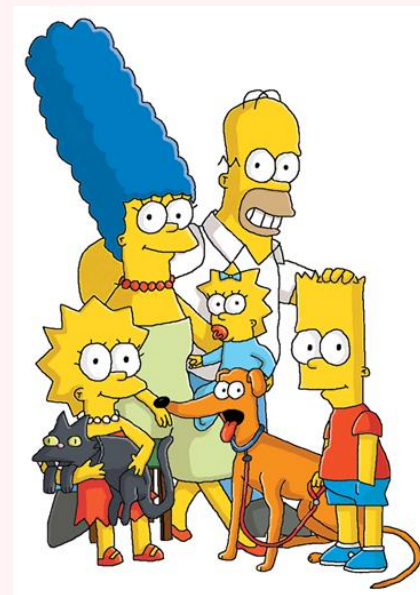
Dědičnost + prostředí (v interakci)

Prostředí ovlivňuje vznik interakcí s okolím, člověk musí projevit nějakou aktivitu v procesu učení (např. Piaget)

- fyzické prostředí
- sociokulturní prostředí (od společnosti po rodinu)

Rodina

- poskytuje základní zkušenosti (viz. např. Erikson)
- zdroj jistoty, bezpečí
- vliv biologický i sociální
- rozvoj kompetencí, které jsou považovány za důležité
- styl výchovy (autoritativní, liberální, demokratický – Lewin, Čáp)
- v interakci s charakteristikami dítěte

+ vrstevníci, škola

Znaky psychického vývoje

Zákonnitý a celistvý proces, kontinuum postupných proměn; nebývá plynulý a rovnoměrný; je individuálně specifický

Vývojové fáze (viz níže periodizace)

Vývojové mezníky

- biologické (*samostatný pohyb; pohlavní dospívání*)
- psychické (*konkrétní logické operace*)
- sociální (*nástup do školy, maturita*)

Senzitivní období – předpokládají důležitost dosažení určitého stupně vývoje v určité fázi vývoje, kdy je člověk citlivější k působení změn

Realizace duševního vývoje

- Zrání (*připravenost, předpoklady k dalšímu vývoji*) a učení (*rozvoj*) jsou v interakci

(srov. školní zralost/připravenost a učení – v následující prezentaci)

- Kritická období
- Individuální zkušenost (obecná zkušenost)
- Rozdíly mezi chlapci a dívkami (gender)

Periodizace vývoje (dle Langmeier, Krejčířová)

Prenatální období: 10 lunárních (28 dní) měsíců

Novorozenecké období: do 2 měs.

Kojenecké období: do 1 roku

Batoletí období: do 3 let

Předškolní období: 3-6 let

Mladší školní období: 7- 11 let

Období dospívání: (pubescence 11–15, adolescence 15-22)

Časná (20-30) a střední dospělost (do 45 let)

Pozdní dospělost (do 60-65)

Stáří (nad 65let)

Periodizace vývoje (vymezení fází dle Vágnerové)

Prenatální období

Novorozenecké období

Kojenecké období

Batoletí období

Předškolní období

Raný školní věk (6-7 let)

Střední školní věk (8-12 let)

Pubescence (12-15 let)

Adolescence (15-20 let)

Dále stejné jak předchozí

Periodizace vývoje

(vymezení fází dle Thorové)

Období

- početí
- prenatální
- novorozenecké (asi do 1 měsíce)
- kojenecké (asi do 1 roku)
- batolecí (asi do 3 let)
- předškolní období
- školní věk
- adolescence (pozdní dětství?)
- dospělost – mladá (20-35), střední (35-50),
pozdní (50-70)
- stáří a dlouhověkost – 70+

Teorie vývojové psychologie

Psychodynamické

- *Freud, Jung, Spitz, Bowlby, Erikson*

Teorie kognitivního vývoje

- *Piaget, Pascuol-Leone, Fischer, Case*

Teorie socializačního vývoje založené na učení
(psychosociální)

- *Watson, Vygotský, Bandura, Selman*

Life-span theory / psychology (např. Ch. Bühlerová) či
biodromální psychologie
(viz článek v Interaktivních osnovách)

Psychoanalýza

(S. Freud, A. Freudová)

Rozvoj osobnosti primárně určen vrozenými dispozicemi

Chování dítěte – princip slasti vs. princip reality

Id – Ego – Superego

Vývoj osobnosti

- orální stadium (kojenec)
- anální stadium (batole)
- falické stadium (předškolák)
- stadium latence (raný školní věk)
- genitální stadium (dospívání)

Psychoanalýza a etologie

(J. Bowlby a M. Ainsworthová)

Rozvoj vztahu mezi matkou a dítětem (**attachement**)
„přimknutí“ (většinou se nepřekládá)

(proces získávání ochrany a emoční podpory; důležitá dostupnost a citlivost primární osoby – matky)

Pevná a spolehlivá vazba (bezpečný attachment)
dítě se vrací ujistit, že je matka dostupná

Nejistý a vyhýbavý vztah

dítě se kontaktu po krátké separaci spíše vyhýbá

Nejistý a ambivalentní vztah (úzkostně-ambivalentní vazba)

dítě se vrací, ale dává najevo nelibost

(dezorganizovaná vazba)

Podrobněji následující prezentace

Teorie psychosociálního vývoje (E. Erikson)

„Osm věků člověka“

Osm stadií (vždy vývojový úkol; cíle a nejčastější problémy):

- základní důvěra proti základní nedůvěře (do 1 roku)
- autonomie proti studu a pochybám (1-3)
- iniciativa proti vině (3-6)
- snaha proti méněcennosti (6-12)
- identita proti zmatení rolí (12-20)
- intimita proti izolaci (20-25)
- generativita proti stagnaci (25-50)
- integrita proti zoufalství
(50 let a více)

Teorie kognitivního vývoje (J. Piaget)

Genetická epistemologie – teorie vývoje myšlení („intelligence“);
základem proces adaptace a organizace poznatků

Pět fází

Senzomotorická inteligence (0-2)

(experimentování s předměty)

Symbolické a předpojmové myšlení (2-4)

(rozvoj řeči, *ego-vztažné* vnímání světa)

Názorné, intuitivní myšlení (4-7)

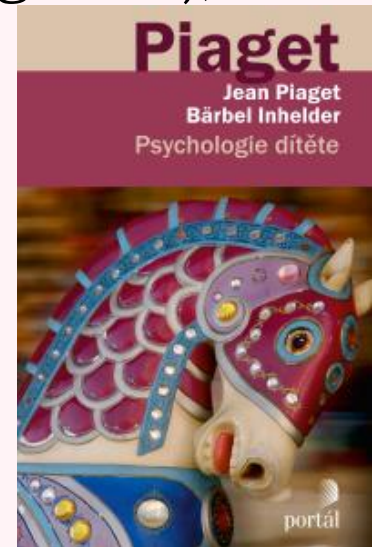
(pojmy mají názornou povahu, nevnímá invariace – např. 2 koule z plastelíny)

Konkrétní logické operace (7-11)

(vnímání okolí i z „pohledu“ druhých, chápe invariace)

Formální logické operace (11-12 a výše)

(abstraktní myšlení, operace s pojmy)

Teorie morálního vývoje 1

Jean Piaget

30. léta 20. st.: postuloval 2 základní etapy vývoje morálky, které odpovídají etapám poznávání světa

1. heteronomní morálka (do 8 let) – pravidla tvoří autority, odměna a trest...

2. autonomní morálka – pravidla vznikají v interakcích s ostatními, dítě přihlíží k motivům a potřebám jiných, zpochybnění autority (otázka vztahu k autoritě učitele)

„spravedlnost“ získává postupně převahu nad „poslušností“

Navazoval Kohlberg

Teorie morálního vývoje 2

Kohlberg

1. předkonvenční úroveň – trest a odměna (heteronomní stadium; stadium naivního instrumentálního hedonismu – odměna)

2. konvenční úroveň – důležité je splnění sociálního očekávání (morálka hodného dítěte; morálka svědomí a autority)

3. postkonvenční úroveň – rozhodování založeno na principech, které jedinec sám vědomě přijímá za své (morálka jako forma společenské smlouvy nebo společenské užitečnosti; morálka vyplývající z univerzálních etických principů)

Kritika – např. Gilliganová (viz Int. osnova)

Sociokulturní teorie (L. Vygotský)

Vývoj závisí na působení sociokulturního (sociohistorického) prostředí

- dětské objevy, sociální interakce se „zkušenějšími“, vyšší mentální funkce jsou *internalizací* vztahů s okolím

Zóna proximálního vývoje – částečně rozvinutá oblast; latentní možnost, která se projeví pod vlivem dospělejších

Tedy: vývoj jedinců probíhá „intenzivněji“ při jejich sociálním chování